

**VIỆN HÀN LÂM KHOA HỌC XÃ HỘI VIỆT NAM
HỌC VIỆN KHOA HỌC XÃ HỘI**

NGUYỄN THỊ THANH XUÂN

**VẤN ĐỀ PHÁI TÍNH VÀ ÂM HƯỞNG NỮ QUYỀN
TRONG VĂN XUÔI VIỆT NAM ĐƯƠNG ĐẠI
(QUA SÁNG TÁC CỦA MỘT SỐ NHÀ VĂN NỮ TIÊU BIỂU)**

**LUẬN ÁN TIẾN SĨ NGỮ VĂN
Chuyên ngành Văn học Việt Nam**

HÀ NỘI - 2013

**VIỆN HÀN LÂM KHOA HỌC XÃ HỘI VIỆT NAM
HỌC VIỆN KHOA HỌC XÃ HỘI**

NGUYỄN THỊ THANH XUÂN

**VẤN ĐỀ PHÁI TÍNH VÀ ÂM HƯỞNG NỮ QUYỀN
TRONG VĂN XUÔI VIỆT NAM ĐƯƠNG ĐẠI
(QUA SÁNG TÁC CỦA MỘT SỐ NHÀ VĂN NỮ TIÊU BIỂU)**

Chuyên ngành: Văn học Việt Nam

Mã số: 62 22 34 01

LUẬN ÁN TIẾN SĨ NGỮ VĂN

Người hướng dẫn khoa học:

PGS.TS NGUYỄN ĐĂNG ĐIỆP

Hà Nội - 2013

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan luận án “Vấn đề phái tính và âm hưởng nữ quyền trong văn xuôi Việt Nam đương đại” (qua sáng tác của một số nhà văn nữ tiêu biểu) là công trình nghiên cứu khoa học của riêng tôi và chưa từng được công bố. Những tài liệu được trích dẫn trong luận án là chính xác và trung thực.

Tác giả luận án

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU	5
1. Lý do chọn đề tài	5
2. Đối tượng, phạm vi và nhiệm vụ nghiên cứu	6
3. Phương pháp nghiên cứu.....	7
4. Đóng góp của luận án	8
5. Cấu trúc luận án	8
NỘI DUNG	
Chương 1: TỔNG QUAN VỀ TÌNH HÌNH NGHIÊN CỨU PHÁI TÍNH VÀ NỮ QUYỀN TRONG VĂN HỌC	10
1.1. Giới thuyết về phái tính và nữ quyền.....	10
1.1.1. Quan niệm truyền thống về phái tính.....	10
1.1.2. Ý thức phái tính và sự xuất hiện của Chủ nghĩa nữ quyền.....	12
1.2. Tình hình nghiên cứu về phái tính và nữ quyền trên thế giới và Việt Nam.....	15
1.2.1. Vấn đề phái tính và nữ quyền ở nước ngoài.....	15
1.2.2. Vấn đề phái tính và nữ quyền ở Việt Nam.....	20
Chương 2: VẤN ĐỀ PHÁI TÍNH VÀ NỮ QUYỀN TRONG VĂN HỌC TRUYỀN THỐNG	31
2.1. Sự xác lập ý thức phái tính và nữ quyền trong văn học Việt Nam truyền thống.....	32
2.1.1. Văn hoá Mẫu hệ - nền tảng của ý thức phái tính trong văn học truyền thống.....	32
2.1.2. Nho giáo và nữ quyền trong văn học.....	35
2.2. Cảm quan phái tính và thân phận người phụ nữ trong ca dao	37
2.3. Cảm quan phái tính và nữ quyền trong văn học Việt Nam trung đại	41
2.3.1. “Chuyện người con gái Nam Xương và người phụ nữ với nỗi buồn nhân thế.....	42
2.3.2. Cảm quan tính dục trong thơ Hồ Xuân Hương.....	43
2.3.3. Cảm quan về tính dục và thân phận người phụ nữ trong văn học Việt Nam từ thế kỷ XVIII đến cuối thế kỷ XIX	48
2.4. Ý thức phái tính và âm hưởng nữ quyền trong văn học Việt Nam trước năm 1975...50	
2.4.1. Từ đầu thế kỷ XX – 1945.....	50
2.4.1.1. Phan Khôi và Manh Manh nữ sĩ: Khúc dạo đầu của phê bình nữ quyền trong	

văn học đầu thế kỷ XX.....	51
2.4.1.2. Văn học Nam Bộ đầu thế kỷ XX: Từ người phụ nữ mù chữ đến người phụ nữ viết văn.....	55
2.4.1.3. “Gái mới” trong tiểu thuyết Tự lực văn đoàn - hình ảnh mới của ý thức phái tính và nữ quyền trong văn học Việt Nam.....	58
2.4.2. Ý thức phái tính và âm hưởng nữ quyền trong văn học Việt Nam từ năm 1945 đến năm 1975	59
2.4.2.1. Ý thức phái tính và nữ quyền trong văn học cách mạng.....	59
2.4.2.2. Vấn đề thân phận người phụ nữ trong văn xuôi đô thị miền Nam từ 1954 đến 1975.....	60
Chương 3: Ý THỨC PHÁI TÍNH VÀ ÂM HƯỞNG NỮ QUYỀN TRONG VĂN XUÔI NỮ VIỆT NAM TỪ SAU NĂM 1975 DƯỚI GÓC ĐỘ NỘI DUNG	70
3.1. Bối cảnh lịch sử xã hội và tình hình văn học Việt Nam từ sau năm 1975.....	70
3.2. Xác lập một lối viết nữ.....	72
3.3. Hành trình tìm lại bản ngã.....	75
3.3.1. Nhân vật nữ trong sáng tác của các nhà văn nữ.....	75
3.3.1.1. Người phụ nữ và những cuộc chiến vẫn còn nhức nhối.....	78
3.3.1.2. Người phụ nữ và những khát khao hạnh phúc đời thường.....	86
3.3.1.3. Tính dục như một phương thức thể hiện bản ngã.....	93
3.3.2. “Xét lại” thế giới đàn ông bằng con mắt đàn bà.....	106
Chương 4: Ý THỨC PHÁI TÍNH VÀ ÂM HƯỞNG NỮ QUYỀN TRONG VĂN XUÔI NỮ VIỆT NAM TỪ SAU NĂM 1975 DƯỚI GÓC ĐỘ NGHỆ THUẬT	117
4.1. Không/thời gian nghệ thuật – bức tranh thế giới qua con mắt người phụ nữ.....	117
4.2. Ngôn ngữ, giọng điệu – bước đột phá về diễn ngôn phái tính.....	125
4.3. Khuynh hướng tự truyện như một nét đặc thù của lối viết nữ	133
KẾT LUẬN	150
THƯ MỤC THAM KHẢO	152

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

“Nữ nhi thường tình”, “Nữ sinh ngoại tộc”, “Nhất nam viết hữu, thập nữ viết vô”,... là những câu nói người ta vẫn truyền đời lại cho nhau. Thái độ “trọng nam khinh nữ” qua hàng ngàn năm lịch sử đã bám rễ rất sâu vào xã hội bị cai trị bởi tư tưởng nam quyền, thậm chí ngay cả nhiều người phụ nữ cũng ngầm thừa nhận vai trò thống trị của nam giới.

Cuộc đấu tranh để giành lại địa vị đã mất của nữ giới vốn âm ỉ từ lâu trong lịch sử đã dần phát triển mạnh mẽ với tên gọi là Nữ quyền luận - Chủ nghĩa nữ quyền (Feminism). Và cho đến nay, bình đẳng giới tính và nữ quyền vẫn thuộc những vấn đề quan trọng nhất của thời đại. Có một điều chúng tôi muốn nhấn mạnh ở đây là trong đa số các nền văn hóa ở cả phương Đông lẫn phương Tây, giới thường phải chịu nhiều bất công nhất trong xã hội chính là nữ giới. Do đó, tranh đấu về bình đẳng giới tính thường đồng nghĩa với đấu tranh cho nữ quyền. Cuộc đấu tranh vì bình đẳng giới đã đồng loạt diễn ra trên mọi phương diện của đời sống xã hội, trong đó có văn học nghệ thuật.

Có một sự thật hiển nhiên rằng khi nhắc đến văn học nữ quyền/âm hưởng nữ quyền/tinh thần nữ quyền/sắc thái nữ quyền trong văn chương, chúng ta hoàn toàn không nên phân biệt giữa nhà văn nam hay nhà văn nữ. Dõi theo tiến trình phát triển của nền văn học thế giới vì sự bình đẳng giới, chúng ta có thể thấy rõ điều đó. Ở Việt Nam, điều này cũng không ngoại lệ. Bằng nhiều phương thức khác nhau, các nhà văn đã đưa vào tác phẩm của mình hình ảnh người phụ nữ và cuộc sống của chính họ trong muôn nẻo đường đời, tình đời, tình người với tất cả thấu hiểu, thông cảm, sẻ chia và yêu thương.

Thời gian gần đây, người ta thường hay nhắc đến một trào lưu “văn học nữ quyền” hoặc “văn học mang âm hưởng nữ quyền”, trong đó nhấn mạnh “văn chương mang tính nữ” với ngụ ý đề cập đến những tác phẩm cất cao tiếng nói nghệ thuật để đứng về nữ giới, bảo vệ nữ giới và thể hiện những đặc tính riêng, những

khát khao hạnh phúc của “phái yếu” và những người cầm bút chính là những người phụ nữ.

Có nhiều nhà phê bình cho rằng chúng ta cần nói về văn học nữ, nhưng không phải trong ngữ cảnh “phân chia” thành văn học nam hay nữ, mà chỉ nên ngầm hiểu đó là “sự mở rộng di sản văn học khi khẳng định tính độc đáo và cá tính sáng tạo của những người phụ nữ viết văn”. [145]. Nhà nghiên cứu O.Gavrilina gắn khái niệm “văn học nữ” với hai ý nghĩa cơ bản: “... trong nghĩa rộng, đó là tất cả những tác phẩm được viết bởi phụ nữ, không phụ thuộc vào việc tác giả khi sáng tác đứng trên quan điểm nữ quyền hay vẫn tuân theo những truyền thống phụ quyền. Trong nghĩa hẹp, đó là nhóm những văn bản trong đó thể hiện cái nhìn riêng của phụ nữ đối với những vấn đề truyền thống của nhân loại (sự sống và cái chết, tình cảm và nghĩa vụ, mối quan hệ qua lại giữa con người với thiên nhiên, gia đình và nhiều vấn đề khác)”. [145].

Áp ủ khao khát khám phá đặc trưng giới về loại hình và thi pháp của một số nhà văn nữ đương đại tiêu biểu từ những năm cuối thập kỉ 80 thế kỉ XX tới nay như Lê Minh Khuê, Dạ Ngân, Trần Thùy Mai, Y Ban, Nguyễn Thị Thu Huệ, Võ Thị Hào, Võ Thị Xuân Hà, Lí Lan, Phan Thị Vàng Anh, Đỗ Hoàng Diệu, Phong Điệp, Nguyễn Ngọc Tư,... nhằm tìm hiểu “lối viết nữ” riêng ở họ, tôi quyết định lựa chọn đề tài nghiên cứu *“Vấn đề phái tính và âm hưởng nữ quyền trong văn xuôi Việt Nam đương đại” (Qua sáng tác của một số nhà văn nữ tiêu biểu)*.

2. Đối tượng, phạm vi và nhiệm vụ nghiên cứu

2.1. Trong luận án này, chúng tôi tập trung nghiên cứu ý thức phái tính và âm hưởng nữ quyền trong văn xuôi nữ những năm gần đây. Xác định đối tượng nghiên cứu như vậy, phạm vi nghiên cứu chính của luận án là tác phẩm của các tác giả Lê Minh Khuê, Phạm Thị Hoài, Trần Thùy Mai, Thuận, Lý Lan, Dạ Ngân, Y Ban, Nguyễn Thị Thu Huệ, Võ Thị Hào, Võ Thị Xuân Hà, Phan Thị Vàng Anh, Đỗ Hoàng Diệu, Phong Điệp, Nguyễn Ngọc Tư,... Trong đó, đối tượng khảo sát chủ yếu là truyện ngắn.

2.2. Về nhiệm vụ nghiên cứu, chúng tôi xác định, thứ nhất, bằng việc tổng hợp tư liệu, chúng tôi tái hiện khái niệm phái tính và sự vận động của ý thức phái tính theo tiến trình lịch sử trên những phương diện chính là văn hoá, xã hội, văn học để từ đó bước đầu phác thảo những nét cơ bản của tiến trình phát triển ý thức phái tính và âm hưởng nữ quyền trong văn học Việt Nam từ truyền thống đến hiện đại. Thứ hai, thông qua việc lựa chọn tác phẩm của một số tác giả nữ tiêu biểu, chúng tôi xác định cho mình nhiệm vụ nghiên cứu chính là: Soi sáng những cơ sở lý luận- triết học của việc phân tích nữ quyền luận và tường giải tác phẩm; Xác định loại hình văn xuôi nữ trên cơ sở bản sắc giới và đặc điểm cá tính sáng tạo của một số nhà văn nữ tiêu biểu; Lý giải cốt truyện và xung đột tâm lý xã hội trong tác phẩm của các tác giả nêu trên như là sự phản ánh bằng nghệ thuật cấu trúc giới của xã hội hiện đại; Khám phá đặc trưng thể giới nội tâm của các nhân vật, những mô típ ứng xử thể hiện đặc điểm về phương diện giới của văn xuôi nữ hiện đại; Khám phá đặc trưng về mặt ngôn ngữ, giọng điệu của văn xuôi nữ và vai trò của nó trong việc tạo dựng bức tranh thể giới dưới cái nhìn về giới.

3. Phương pháp nghiên cứu

Thực hiện đề tài luận án, chúng tôi vận dụng các phương pháp nghiên cứu sau đây:

3.1. Vận dụng phương pháp lịch sử - phái sinh nhằm nhìn nhận lại quá trình biểu hiện của ý thức phái tính và âm hưởng nữ quyền trong tiến trình văn học nghệ thuật.

3.2. Vận dụng phương pháp hệ thống trong việc hệ thống hoá những quan điểm về phái tính và nữ quyền, sự vận động và biểu hiện của ý thức phái tính và âm hưởng nữ quyền trong văn học Việt Nam đương đại.

3.3. Vận dụng phương pháp so sánh, đối chiếu giữa các tác phẩm văn học với các tài liệu về nhân chủng học, văn hoá học, tôn giáo, triết học, và giữa các tác phẩm của nhà văn nam với nhà văn nữ... nhằm tìm ra tương quan đối ứng giữa hoàn cảnh xã hội, nền tảng văn hoá, giai đoạn lịch sử đã tác động như thế nào đến

văn học trong phạm vi biểu hiện của ý thức phái tính và âm hưởng nữ quyền trong sáng tác của một số tác giả nữ tiêu biểu.

3.4. Vận dụng phương pháp tiếp cận theo hướng thi pháp học nhằm làm sáng tỏ những đặc điểm, dấu hiệu mang màu sắc phái tính và âm hưởng nữ quyền cả về nội dung lẫn hình thức nghệ thuật trong sáng tác của một số cây bút nữ đương đại; qua đó khẳng định những đóng góp riêng của họ trong tiến trình văn học Việt Nam.

3.5. Vận dụng phương pháp tiêu sử nhằm soi sáng một số luận điểm khi giải quyết vấn đề về khuynh hướng tự truyện như một nét đặc thù của lối viết nữ trong văn xuôi nữ đương đại.

3.6. Vận dụng phương pháp liên ngành làm cơ sở phương pháp luận cho đề tài nghiên cứu, trong đó có Lý thuyết về giới (Giới học), Tâm lý học, Ngôn ngữ học. Phương pháp tiếp cận tổng hợp, liên ngành sẽ giúp chúng tôi thấy được bản chất tư tưởng, thẩm mỹ của tác phẩm, tiến tới việc phân tích, lý giải những sáng tác của các cây bút nữ đương đại.

4. Đóng góp của luận án

Luận án có những đóng góp mới sau đây:

4.1. Hệ thống và lý giải một cách cơ bản những vấn đề lý luận về phái tính và nữ quyền trong văn hoá và trong diễn ngôn văn học.

4.2. Bước đầu chỉ ra được ý thức về phái tính và nữ quyền trong văn học đương đại như một bước tiến/ hệ quả của tiến trình dân chủ hoá xã hội và văn học.

4.3. Luận án sẽ là tài liệu tham khảo hữu ích cho giới nghiên cứu văn học và cho công tác giảng dạy về phái tính và nữ quyền trong văn học.

5. Cấu trúc luận án

Ngoài phần Mở đầu, Kết luận, Thư mục tài liệu tham khảo và Phụ lục, nội dung của luận án được chúng tôi triển khai thành 04 chương:

Chương 1: Tổng quan tình hình nghiên cứu vấn đề phái tính và nữ quyền trong văn xuôi Việt Nam đương đại

Chương 2: Vấn đề phái tính và âm hưởng nữ quyền trong văn học truyền thống

- Chương 3: Ý thức phái tính và âm hưởng nữ quyền trong văn xuôi của một số tác giả nữ tiêu biểu từ sau năm 1975 dưới góc độ nội dung
- Chương 4: Ý thức phái tính và âm hưởng nữ quyền trong văn xuôi của một số tác giả nữ tiêu biểu từ sau năm 1975 dưới góc độ nghệ thuật